

РОЗДУМИ ПУБЛІЦИСТА

УДК 330.341.1

П. Т. БУБЕНКО,
професор, доктор економічних наук,
директор,
В. А. ГУСЕВ,
кандидат фізико-математичних наук,
в.о. начальника відділу проблем науково-технічного і економічного прогресу регіону

*Північно-Східний науковий центр НАН і МОН України
(Харків)*

ПРОДОВЖУЄМО ЗАГОВОРЮВАТИ ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК

Розглянуто інституціональні складові активізації інноваційних процесів в економічній системі країни. Обґрунтовано причини байдужості до участі в них великого бізнесу та влади. Досліджено роль і вплив науки на характер і темпи інноваційних перетворень, складові формування інноваційної свідомості суспільства.

Ключові слова: інноваційний розвиток, бізнес, влада, наука, інституційне середовище, підприємництво, інфраструктура, суспільство.

P. T. BUBENKO,
Professor, Doctor of Econ. Sci.,
Director,
V. A. GUSEV,
Cand. of Phys.-Math. Sci.,
Acting Head of the Department of Problems of Sci. Techn. and Econ. Progress of Regions

*North-East Scientific Center of the NAS and the MES of Ukraine
(Kharkiv)*

CONTINUE TO AFFECT THE INNOVATIVE DEVELOPMENT BY TALKING

The institutional components of the activation of innovative processes in country's economic system are considered. The reasons for the indifference of the great business and the power to the participation in them are substantiated. The role and the influence of science on the character and rates of innovative transformations, as well as components of the formation of society's innovative consciousness, are studied.

Keywords: innovative development, business, power, science, institutional medium, enterprise, infrastructure, society.

Багаторічна практика інноваційних перетворень національних економік провідних країн світу переконливо доводить, що підсумковий успіх на цьому без-

© Бубенко Павло Трохимович (Bubenko Pavlo Trokhymovych), 2016; e-mail: office.nesc@nas.gov.ua;
© Гусев Володимир Андрійович (Gusev Volodymyr Andriiovych), 2016; e-mail: gusev.andr@gmail.com.

альтернативному шляху залежить від дійовості систем стратегічного планування та якості інституційного середовища. Досліджуючи та розвиваючи основи неоінституціоналізму та економічного розвитку, нобелівський лауреат Д. Норт підкреслював, що вірно обраний стратегічний курс у поєднанні з відповідними інституційними правилами виступає в ролі фундаментального фактора ефективного функціонування господарських систем у довгостроковій перспективі [1]. З огляду на це розглянемо вітчизняну інноваційну дійсність.

Після нетривалого затишшя українська науково-технічна та експертна спільнота знову енергійно заговорила про перспективи інноваційного розвитку України і пов'язані з цим проблеми. Так, нещодавно вийшла з друку Національна доповідь “Інноваційна Україна 2020” [2], підготовлена колективом авторів Національної академії наук України, опубліковано дискусійні статті академіка НАН України В. Гейця [3; 4] про необхідність нової індустріальної політики на інноваційній основі та бар'єри на шляху її реалізації, а також декілька статей з цієї теми [5; 6; 7]. Оскільки інноваційна тематика є для нас актуальною [8; 9], ми уважно ознайомилися з цими матеріалами і маємо констатувати: інноваційні перспективи України, як і раніше, залишаються доволі туманними. Спробуємо пояснити причини цього неприємного факту.

По-перше, констатуємо, що практично всю вербальну та епістолярну активність на інноваційному полі демонструють виключно люди науки й ті, кого прийнято називати експертами (найчастіше це ті ж вчені), які в численних статтях і доповідях закликають державу і бізнес перейти на інноваційні рейки. Проте їх представники ніби не чують цих закликів, мовчать і в дискусіях участі не беруть.

По-друге, більшість фахівців, які досліджують інноваційну тематику, зазвичай правильно й обґрунтовано вказують на проблеми і бар'єри, що перешкоджають інноваційному розвитку економіки, та ілюструють це за допомогою переконливої статистики та експертних суджень. Але як тільки справа доходить до з'ясування причин, що викликають ці проблеми і створюють певні бар'єри, то переконливість і обґрунтованість суджень кудись зникають, а сформульовані положення та висновки викликають чимале здивування*. Головними причинами невдач інноваційних починань найчастіше називають:

- 1) низький рівень фінансування наукової та інноваційної сфер;
- 2) фрагментарність, неузгодженість існуючих інноваційних законів, стратегій і програм різного рівня і/або їх невиконання;
- 3) відсутність повноважного органу державної влади, відповідального за інноваційний розвиток економіки;
- 4) недосконалість інститутів інноваційної інфраструктури.

Зазвичай владі пропонується один і той самий перелік рекомендацій: збільшити фінансування, вдосконалити діючі та прийняти нові закони і програми, створити новий повноважний державний орган та прискорити створення інноваційної інфраструктури – різноманітних парків, технополісів і венчурних фондів.

* Винятки з цього ряду бувають нечасто. Серед недавніх публікацій таким прикладом є стаття В.П. Онищенко [5], який цілком правильно вказує на безперспективність руху по інноваційному шляху за допомогою створення нових державних органів і прийняття нових програм.

Зауважимо, що такого роду висновки та рекомендації залишаються незмінними вже багато років. За цей час у країні змінилося кілька урядів та спеціальних державних органів (Державний інноваційний фонд, Інноваційна компанія, Служба з питань спеціальної інформації та критичних технологій, кілька Держкомітетів з інвестицій, інновацій та інформатизації), проте Україна продовжує займати останні місця в різних інноваційних рейтингах [2], більшість наукомістких виробництв деградують, малий технологічний бізнес не відіграє ніякої ролі в реальному економічному житті.

Отже, чому в інноваційних дискусіях не бере участь великий бізнес? Швидше за все, тому, що для нього цієї проблеми (переходу до інноваційних координат розвитку) взагалі не існує, оскільки бізнес звертається до науки і нових технологій тільки тоді, коли цього не можна не робити, тобто коли конкуренти випереджають і падає прибутковість. Сама по собі "любов до інновацій" є протиприродною для бізнесу, оскільки це пов'язано з підвищеними витратами. У великому ж бізнесі нашої країни конкуренції між виробниками практично немає, а є конкуренція за близькість до влади і державних ресурсів. Перемагати за такої "конкуренції" і за рахунок цього забезпечувати прибутковість свого бізнесу цілком можливо і без інновацій у класичному їх розумінні. Тут будуть більш доречними "інновації" в корупційні схеми і в схеми вибіркового правозастосування, що теж є елементом корупції. Створене в країні непрозоре бізнес-середовище є цілком звичним і навіть комфортним для лідерів українського бізнесу, що дозволяє їм досить успішно функціонувати, не обтяжуючи себе якими-небудь нововведеннями.

Це головна причина неінноваційності великого українського бізнесу (і одна з причин, яка пояснює невисоку активність зарубіжних інвесторів). Є й інші чинники. По-перше, це загальна технологічна відсталість української промисловості по відношенню до рівня виробництв передових країн, яка дозволяє вітчизняному бізнесу за необхідності модернізувати свою виробничу базу за рахунок зарубіжних закупівель технологічного секонд-хенду, що, виявляється, є і дешевшим, і надійнішим, ніж замовлення інноваційних розробок у вітчизняних науково-конструкторських організаціях *. По-друге, невисокий інтерес бізнесу до вітчизняної науки пов'язаний ще і з тим, що наші наука та інженерія не володіють достатнім досвідом створення зразків сучасної техніки і технологій "під ключ", з необхідними гарантіями їх якості та високого рівня сервісного обслуговування, що давно вже є нормою у світовій практиці.

А чому численні українські уряди інноваційно неактивні? По-перше, тому, що вони так чи інакше представляють і захищають інтереси інноваційно пасивного великого бізнесу. По-друге, тому, що левову частку свого часу і ресурсів змушені витратити і направляти на підтримку **функціонування** соціально-економічного комплексу країни, а не на його **розвиток**, що вимагає застосування зовсім інших організаційних, фінансових і правових інструментів. По-третє, тому, що і в законодавчій, і у виконавчій владі досі поширеними є досить примітивні і часто невірні уявлення про специфіку та особливості інноваційної діяльності. Наприклад, існує переконання, що в основі інноваційних економік лежить пло-

* "Якщо розглянути особливості закупівлі українськими підприємствами нових технологій, то слід зауважити, що в основному придбаними технологіями є вже апробовані за кордоном ноу-хау, ліцензії на вже освоєні у випуску в інших країнах вироби" [2, с. 186].

носна, добре фінансована наука, а проблеми інноваційного розвитку можна вирішити шляхом прийняття правильно написаних законів. По-четверте, тому, що вітчизняні законодавці та державні службовці фактично відповідають не за довгострокові перспективи розвитку підвідомчої країни, а лише за її стан на 1–3 роки наперед, тоді як інноваційні економіки (інститути та інфраструктура) створюються протягом 10 і більше років.

Отже, комплексно вирішувати проблеми довгострокового інноваційного будівництва у владі нікому і ніколи, але при цьому вона розуміє, що необхідно хоча б зовні демонструвати відповідність національної економіки світовому економічному мейнстриму. Так і виник оригінальний спосіб “відповідності без напруження”, що імітує інноваційну цілеспрямованість. У підсумку вже який рік отримуємо таку картину: науково-експертна громадськість б’є на сполох і наполегливо привертає увагу влади до небезпечних наслідків інноваційної пасивності, а влада до цього нібито прислуховується й очікує від учених необхідних пропозицій і рекомендацій (їх незмінний перелік ми зазначили раніше), після чого залишає без уваги їх перший пункт (збільшити фінансування) й охоче переходить до другого, третього і четвертого. У результаті країна отримує чергову порцію нормативних документів, які ніхто виконувати не збирається, поспіхом створений новий управлінський орган з розмитими функціями і чергову програму розвитку інноваційної інфраструктури, для якої забувають передбачити фінансування. Всім обізнаним заздалегідь відомо, що більшість нових за назвою інноваційних інститутів не працюватимуть, а ті, які все-таки почнуть діяти, вироблятимуть зовсім не те, що малося на увазі. І в наступному циклі інноваційно-імітаційної активності ці інститути або скасують (останні приклади: Держагентство з інвестицій та управління національними проектами і Держагентство з питань науки, інновацій та інформатизації), або їх активність дуже обмежать (технопарки).

Тож, пам’ятаючи рекомендації Д. Нортона і застосовуючи їх до інноваційного сьогодення України, ми маємо зазначити, що всі численні спроби розгорнути в її економічній системі інноваційні перетворення будуть марними без наявності відповідних інститутів та інституційного середовища.

Однією з головних причин українизма низької інноваційної домінанти господарського комплексу України є хибна і контрпродуктивна практика реалізації економічної моделі розвитку на основі надконцентрації практично всіх ресурсів країни в декількох фінансово-промислових групах, незважаючи на те, що визначальним рушійним елементом такого розвитку слугує малий і середній інноваційний бізнес, який, до речі, ментально більш властивий нашому суспільству, тому що в його основі завжди був здоровий індивідуалізм особистості. Більш лібералізоване, диверсифіковане економічне середовище має стати підґрунтям не тільки динамічного розвитку національного виробництва, але й, що вкрай важливо, розгортання інноваційних перетворень у вітчизняній економіці, які для неї є життєво необхідними. І зовсім не випадково австрійський економіст Й. Шумпетер саме малому підприємцю відводив вирішальну роль у цих перетвореннях, пов’язуючи підприємницьку діяльність з новаторством і творчістю [10].

Інноваційні економіки найбільш успішних країн створюються і функціонують, спираючись на наявність таких фундаментальних умов (підстав):

- 1) підприємців (у шumpетерівському розумінні);
- 2) висококонкурентного середовища;
- 3) розвинутої науки;
- 4) фінансових інститутів та фінансових ресурсів;
- 5) інноваційної інфраструктури (в тому числі правових інститутів).

Критичними (найбільше впливають на ситуацію) є дві перші умови. Якщо підприємців у країні немає або їх дуже мало, то ніякі комбінації інших чинників не можуть помітно активізувати інноваційну діяльність. У цьому відношенні хороший матеріал для аналізу дає ситуація в Росії, де в останні роки було зроблено серйозні кроки із створення основи інноваційної економіки та розвитку промисловості високих технологій. Держава щороку направляла в інноваційну сферу мільярди рублів, на які створювалися численні інститути нової економіки: регіональні та галузеві інноваційні центри, технологічні та наукові парки при великих наукових установах і університетах, техно- та іннополіси, венчурні компанії, держкомпанії високих технологій ("Роснано", "Ростех"), багатомільярдний проект "Сколково". У РФ існують десятки приватних венчурних фондів, активно працює співтовариство бізнес-ангелів і при цьому збережено розвинуту науково-технічну систему, отже, можна говорити, що в Росії представлено три з названих базових умов: третю, четверту і п'яту. А от життєздатні основи інноваційної економіки в Росії створити так і не вдалось. Однією з головних причин невдачі незалежні експерти називають дефіцит підприємців та ефективних підприємницьких проєктів [11; 12].

Напевно, цей дефіцит підприємливих людей зумовлений історично, оскільки ні багатівікова історія Російської імперії з величезною кількістю підневільного населення, ні тривалий радянський період аж ніяк не сприяли масовій появі енергійних активних людей, орієнтованих на вільну економічну поведінку. Ця проблема також є і в Україні, значна частина населення якої, в основному в південно-східних і центральних областях, ментально орієнтована на наймані форми трудової діяльності, а не на самостійні та самодостатні форми життєзабезпечення. Додамо також, що для значної частини населення нашої країни характерним є насторожене і навіть негативне ставлення до приватної економічної діяльності, корені якого йдуть у радянське минуле, коли така діяльність переслідувалася державою і засуджувалася суспільством.

Що стосується другої умови (наявності конкурентного середовища), то в Україні, як і в більшості країн з перехідною економікою, таке середовище так і не створене, оскільки воно існує тільки там, де є багато незалежних підприємців, корупція контрольована, а правова система і судова влада ефективно захищають права власності. Якщо цього немає, то конкуренція штучно пригнічується, бізнес-середовище стає непрозорим, а стимули до інноваційної поведінки в бізнесі зникають.

Таким чином, ми стверджуємо, що для успішного розгортання інноваційних перетворень в економіці повинні бути обов'язково представлені суб'єкти інноваційної поведінки (підприємці), а також існувати конкурентне бізнес-середовище, яке стимулює таку поведінку, тобто необхідними є перші дві умови з наведеного переліку. А от швидкість такого процесу визначатиметься тим, наскільки оперативно можуть бути створені та задіяні умови чотири і п'ять. Оче-

видно, що чудес в економіці не буває, тож ринкова фінансова система не відбудеться за помахом чарівної палички, тим більше такі складні її форми, як венчурна індустрія. Для цього потрібні добре підготовлені люди, особлива атмосфера довіри, працюючий фондовий ринок. Зростання інтересу бізнесу до високорентабельних проектів і безумовного дотримання правових відносин у нових секторах економіки поступово спонукатиме до розвитку відповідної законодавчої бази та появи справжньої, а не імітаційної інфраструктури, бізнес-інкубаторів, технологічних, наукових та індустріальних парків, у яких, на відміну від уже існуючих, будуть справжні споживачі їх послуг – реальні інноваційні компанії.

На початку будівництва української інноваційної економіки помітна, а, можливо, і визначальна, роль у фінансуванні нових проектів у високорентабельних галузях може належати нерезидентам, різним зарубіжним венчурним та іншим фондам. Боятись і перешкоджати цьому не слід, таку практику потрібно аналізувати і розглядати як майбутній бонус за набуття досвіду управління складними проектами у власній інноваційній економіці. З появою справжньої конкуренції хоча б в обмеженій кількості вітчизняних галузей і з формуванням власних менеджерів інноваційних проектів (фінансистів, маркетологів, управлінців) національні ресурси обов'язково почнуть надходити до цієї сфери, поступово формуючи національну інноваційну систему.

Що ж до науки, то її роль у створенні основ інноваційної економіки не слід перебільшувати. Досвід великої кількості країн Південно-Східної Азії, Латинської Америки та Європи переконливо показує, що перехід національних економік на інноваційні алгоритми розвитку можливий і без наявності високорозвинутої науки. У глобальному світі науково-технічні результати легко долають національні кордони, і бізнес (у першу чергу високотехнологічний) має у своєму розпорядженні сьогодні численні інструменти вільного перенесення знань з країни до країни в матеріальній і нематеріальній формах. Звичайно, йдеться перш за все про прикладні знання, що відображено в патентах і ноу-хау, які безпосередньо можуть бути включені в існуюче виробництво. Поводження з такими знаннями давно технологізовано (тобто існують загальнодоступні системи та правила їх пошуку і придбання).

Зовсім іншою є ситуація з використанням знань у новітніх галузях, де створюються принципово нові (зауважимо, і найдорожчі) товари і послуги. Необхідні для цього ексклюзивні знання вільно не продаються і не купуються, а їх походження практично завжди пов'язане з результатами передових досліджень фундаментальної науки. Зрозуміло, що проведення таких досліджень доступне тільки обмеженому числу розвинутих країн, які одночасно є безумовними економічними лідерами.

З огляду на сказане про вплив науки на перспективи інноваційного економічного розвитку інноваційна економіка ординарного рівня може бути створена при наявності в економічній системі критичних (перших двох) і похідних (двох останніх) умов. Наявність власної науки світового рівня для цього є не обов'язковою. Якщо ж країна претендує на лідируючі позиції з тих чи інших напрямів економічної діяльності, то розвиток власної фундаментальної науки і "високих" технологій стає необхідною умовою. Серед беззаперечних економіч-

них лідерів ми бачимо Японію, Республіку Корею, які починали свій шлях без конкурентної науки, але створювали її паралельно з накопиченням значного економічного потенціалу та появою претензій на лідируючі позиції. Є й інші приклади: так, згідно з рейтингом глобальної конкурентоспроможності * та глобальним інноваційним індексом ** Швейцарія (5,76; 1,00), Сінгапур (5,68; 0,96) і Швеція (5,43; 0,99) є лідерами завдяки стрімкому розвитку інноваційних виробництв (здебільшого залучених іззовні), хоча в науковій сфері вони не на перших позиціях.

Повернемося до ситуації в Україні. Із сказаного випливає, що неодноразові спроби сформувати в країні хоча б острівці інноваційної економіки не мали успіху саме через нечисленність підприємницького співтовариства ***, відсутність конкурентного середовища, а також серію принципових помилок уряду, що були допущені при створенні інфраструктури і формуванні інноваційного законодавства. За наявності локальних інноваційних зон ми помітно відстаємо навіть від Росії. Проте за обмеженістю загального інноваційного поля ми дуже схожі, оскільки бізнес обох країн у більшості своїй залишається байдужим і до науки, і до інноваційної інфраструктури, і до інноваційного законодавства.

Додаткову складність в інноваційному розвитку національної економіки зумовлено низькою інноваційною культурою суспільства. Наприклад, у науковому середовищі є досить поширеним упередження до підприємницької діяльності, особливо серед вчених і керівників старшого віку, що істотно гальмує розвиток наукового підприємництва. Те саме можна сказати і про вітчизняних чиновників, але в їх середовищі таке ставлення проявляється не стільки негативно, скільки споживацьки. Тут поширеною є думка, що допомагати бізнесу не потрібно – у нього і так все є. В цьому контексті наше суспільство багато в чому протистоїть західному, де бізнес уже давно розглядається як один з найбільш шанованих і корисних видів діяльності, за рахунок успіхів якого забезпечується добробут усього суспільства. Нам неодноразово доводилося бачити, як щиро дивуються західні бізнесмени, які інвестують в Україну, з того, що ніхто з чиновників ніколи не питає їх про те, чи потрібна їм якась допомога. Це радикально відрізняється від європейського контексту, де така допомога і сама її пропозиція давно є нормою.

Ще одним свідченням невисокої бізнес-культури суспільства слугує поширення (навіть в експертному середовищі) досить примітивного, а часто і спотвореного уявлення про бізнес в цілому і про інноваційний бізнес зокрема. Наприклад, обговорюючи ті чи інші проблеми бізнесу, фахівці часто не розрізняють поняття "підприємець" і "бізнесмен" (ділова людина), неприпустимо змішуючи їх. Але ж різниця між ними є принциповою! Бізнесмен прагне оптимізувати існуючий бізнес, і цінність для нього – стабільність ринкових умов. Підприємець же прагне отримати прибуток у мінливих умовах, і головна цінність для нього – зміни

* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www3.weforum.org/dosc/gcr/2015-2016.

** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.globalinnovationindex.org/content/page/data-analysis>.

*** Тут і далі йдеться про підприємців, які зайняті в high-tech-бізнесі. Про їх малочисельність говорить як статистика, так і наш власний досвід. У 2012 р. у Харкові було проведено спеціальне дослідження, яке показало наявність не більше 20 (!) малих підприємств у даній сфері діяльності. І це на півтора мільйонне місто з великою кількістю ВНЗ, НДІ та промислових підприємств.

на ринку! Він часто сам створює і формує ці зміни, а потім використовує їх шляхом освоєння нововведень, які ведуть до інновацій.

Наступний приклад спотвореного уявлення про інноваційну дійсність — змішування понять “підприємство” та “інфраструктура”. Віднесення інститутів інноваційної інфраструктури до класу підприємств є принципово неправильним і майже неминуче призводить до патової ситуації. Пояснимо це детальніше. Підприємство, відповідно до законодавства, — це самостійний господарюючий суб’єкт, який функціонує з метою отримання прибутку, тобто підприємство самостійно обирає вид своєї діяльності, а прибуток — це мета його діяльності. Інфраструктурні ж організації створюються для надання суб’єктам діяльності (у тому числі господарської) спектра послуг щодо їх ефективного функціонування. Звідси слідує дві головні відмінності інфраструктур від підприємств:

— вид власної діяльності інфраструктури самостійно не обирають, він визначається їх засновниками;

— інфраструктури, на відміну від підприємств, — безприбуткові організації, які існують в основному за рахунок оплати користувачами отриманих послуг.

Типовий приклад інфраструктур — правильно організований громадський транспорт, який повинен функціонувати за встановленим розкладом, незалежно від пасажиропотоку, оплачуватися за чинним тарифом і утримуватися за рахунок як плати за послуги, так і дотацій з місцевого бюджету (за рахунок усіх городян — платників податків). Якщо інституційно віднести міський транспорт до категорії підприємств, то отримаємо транспортний колапс: транспортні засоби будуть концентруватися лише на “вигідних” маршрутах і тільки в години максимального завантаження. На інших маршрутах і в години мінімального руху пасажирів транспорту може зовсім не бути.

Тому створення інститутів інноваційної інфраструктури фактично у формі підприємств, як це передбачено законами України, не дозволяє активізувати інноваційну ситуацію в країні і не приводить до появи нових наукомістких підприємств. Достатньо уважно прочитати Закон України “Про наукові парки”, і стане зрозуміло, що в ньому немає стимулів та інструментів для появи інноваційних high-tech-бізнесів, а є тільки наміри підтримувати науково-технічну сферу вже існуючих наукових організацій.

Завершуючи аналіз вітчизняної інноваційної проблематики, пропонуємо ознайомитися з деякими заходами та діями, які можуть бути корисними для збільшення привабливості підприємницької (інноваційної) діяльності і можуть позитивно позначитися на поки ще негативній домінанті суспільного розуміння такої діяльності. Йдеться про можливість застосування сучасних гуманітарних технологій впливу на суспільну свідомість з метою зміни домінуючих думок, а також про використання інноваційної педагогіки щодо виховання ініціативних і заповзятливих з раннього дитинства людей. У першому випадку, концентруючи увагу громадськості на тих чи інших небажаних аспектах нашого життя і пропонуючи інші, привабливі та обґрунтовані стандарти поведінки, цілком можливо змінювати вектор ставлення суспільства до підприємництва з існуючого насторожено-негативного на нейтральний і навіть позитивний. Приблизно те саме можна сказати про можливість поступового збільшення частки економічно самостійного і заповзятливого населення з помітним інноваційним

потенціалом. Такі люди, на відміну від більшості, наділені за рахунок природи і виховання підвищеним прагненням до самореалізації, а також до змін у ритмі і стилі життя. Вони більш активні та динамічні, менше схильні до залежності і патерналізму. Подібні властивості характеру нерідко успадковуються, але вони ще й виховуються у відповідному суспільному середовищі.

І ще про одне, дуже важливе для розуміння ключового моменту успішності інноваційної модернізації суспільно-економічної системи. На це вказував видатний інноваційний менеджер сучасності Лі Якокка, коли досліджував взаємозв'язок обсягів реалізації інноваційної продукції з місткістю внутрішнього ринку та платоспроможністю населення: "Цементуючим елементом усієї нашої демократії є робітник, який заробляє 15 дол. на годину. Це саме та людина, що купує дім, автомобіль і холодильник. Саме він являє собою паливе, яке приводить до руху мотор економіки" [13]. Отже, 15 дол. на годину — і це у 70-ті роки минулого століття! Нині середня погодинна заробітна плата штатного працівника в Україні становить лише 0,96 долара, і за цим показником ми посідаємо останнє місце серед усіх європейських країн *, значно поступаючись навіть Молдові. Зрозуміло, що бідний, зубожілий працівник, не кажучи вже про все населення, ніяк не може бути "паливом у локомотиві інноваційного руху". Ось чому найнагальнішим питанням сьогодення виступає кардинальне збільшення наявної грошової маси та рівня заробітних плат з одночасним їх "поєднанням" через мережу точкових інфраструктурних проектів інноваційного спрямування. Підвищений попит обов'язково викличе активізацію внутрішнього ринку товарів, спровокує зростання пропозиції, приведе до активізації відтворювальних процесів у всьому господарському комплексі. Враховуючи інерційність економічної системи, потрібно не боятися великої інфляції при реалізації такого сценарію, а лише дотримуватись умови, щоб темпи приросту номінальної грошової маси були вищими за рівень інфляції.

Підсумовуючи, підкреслимо ще раз: інноваційність соціально-економічного розвитку країни необхідно розглядати як форму реалізації нестандартних, творчих, креативних ідей в економіці, політиці, суспільному житті. Для цього потрібними є дійова, а не декларативна, інноваційна стратегія як сукупність "правил поведінки" всіх інноваційних суб'єктів, а також відповідні програми її реалізації як інструментарій "нарощування" інноваційних умов, привабливих для реального бізнесу.

Список використаної літератури

1. *North D.* Institutions and Economic Growth: An Historical Introduction // *World Development*. — 1989. — Vol. 17. — № 9. — P. 1319–1332.
2. *Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь ; [за заг. ред. В.М. Гейця та ін.]*. — К. : НАН України, 2015. — 336 с.
3. *Гесць В.М.* Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України // *Економіка України*. — 2014. — № 12. — С. 4–19.
4. *Гесць В.М.* Бар'єри на шляху розвитку промисловості на інноваційній основі та можливості їх подолання // *Економіка України*. — 2015. — № 1. — С. 4–25.
5. *Онищенко В.П.* Реалії та можливості економічної стабілізації та розвитку України // *Економіка України*. — 2015. — № 7. — С. 4–17.

* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.business.vesti-ukr.com/138019.

6. Саліхова О.Б. Ренесанс державної інтервенції у промисловий розвиток: останні світові тенденції та уроки для України // *Економіка України*. – 2015. – № 9. – С. 19–38.

7. Амоша О.І., Землянкін А.І., Підоричева І.Ю. Удосконалення системи управління інноваціями як умова прискорення структурних реформ в Україні // *Економіка України*. – 2015. – № 9. – С. 49–65.

8. Бубенко П., Гусєв В. Ключові моменти формування регіональних інноваційних систем в Україні // *Економіка України*. – 2007. – № 8. – С. 33–39.

9. Бубенко П., Гусєв В. Чому гальмуються інноваційні процеси в Україні? // *Економіка України*. – 2009. – № 6. – С. 30–38.

10. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия. – М. : ЭКСМО, 2007. – 864 с.

11. Евдокимов Е. Низкий уровень предпринимательского драйва [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://polit.ru/article/2013/08/05/evdokimov/>.

12. Алексеев О. Какой климат необходим для инновационных систем [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://polit.ru/article/2013/08/28/alekseev/>.

13. Якокка Л., Новак У. Карьера менеджера ; [пер. с англ.]. – Мн. : ООО “Попурри”, 2002. – 416 с.

References

1. North D. Institutions and economic growth: An historical introduction. *World Development*, 1989, Vol. 17, No. 9, pp.1319–1332.

2. *Innovatsiina Ukraina 2020, za zag. red. V.M. Geitsya ta in.* [Innovative Ukraine 2020], edited by V.M. Heyets et al. Kyiv, NAS of Ukraine, 2015 [in Ukrainian].

3. Heyets V.M. *Instytutsiina obumovlenist' innovatsiinykh protsesiv u promyslovomu rozvyku Ukrainy* [Institutional conditionality of innovative processes in Ukraine's industrial development]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2014, No. 12, pp. 4–19 [in Ukrainian].

4. Heyets V.M. *Bar'ery na shlyakhu rozvytku promyslovosti na innovatsiinii osnovi ta mozhlyvosti ikh podolannya* [Barriers on a way of development of the industry on the innovative basis and possibilities to overcome them]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2015, No. 1, pp. 4–25 [in Ukrainian].

5. Onyshchenko V.P. *Realii ta mozhlyvosti ekonomichnoi stabilizatsii ta rozvytku Ukrainy* [Realities and possibilities of the economic stabilization and development of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2015, No. 7, pp. 4–17 [in Ukrainian].

6. Salikhova O.B. *Renesans derzhavnoi interventsii u promyslovyi rozvytok: ostanni svitovi tendentsii ta uroky dlya Ukrainy* [Renaissance of state's intervention in the industrial development: last world tendencies and lessons for Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2015, No. 9, pp. 19–38 [in Ukrainian].

7. Amosha O.I., Zemlyankin A.I., Pidorycheva I.Yu. *Udoskonalennya systemy upravlinnya innovatsiyamy yak umova pryskorennya strukturnykh reform v Ukraini* [Improvement of the system of management of innovations as a condition of acceleration of structural reforms in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2015, No. 9, pp. 49–65 [in Ukrainian].

8. Bubenko P., Gusev V. *Klyuchovi momenty formuvannya regional'nykh innovatsiinykh system v Ukraini* [Key moments of the formation of regional innovative

systems in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2007, No. 8, pp. 33–39 [in Ukrainian].

9. Bubenko P., Gusev V. *Chomu gal'muyut'sya innovatsiini protsesy v Ukraini?* [Why are the innovative processes in Ukraine decelerated?]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2009, No. 6, pp. 30–38 [in Ukrainian].

10. Schumpeter J. *Teoriya Ekonomicheskogo Razvitiya. Kapitalizm, Sotsializm i Demokratiya* [The Theory of Economic Development, Capitalism, Socialism, and Democracy]. Moscow, Eksmo, 2007 [in Russian].

11. Evdokimov E. *Nizkii uroven' predprinimatel'skogo draiva* [A low level of the business drive], available at: <http://polit.ru/article/2013/08/05/evdokimov/> [in Russian].

12. Alekseev O. *Kakoi klimat neobkhodim dlya innovatsionnykh sistem* [The climate necessary for innovative systems], available at: <http://polit.ru/article/2013/08/28/alekseev/> [in Russian].

13. Yacocca L., Novak W. *Kar'era Menedzhera* [An Autobiography]. Minsk, Popurri, 2002 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 4 травня 2016 р.
і була оновлена 6 липня 2016 р.
